

amelybe lelke minden gazdagságát beletette. Szitnyai fokról-fokra haladva jutott el ehhez az egyszerűséghez, amelynek átfogó ereje azonban még az élettelen dolgokban is megéreztetni az élet élelenségét s a történet mélységében a szimbolumot, amelyen át, mint minden igaz, művészi alkotás, mindnyájunk életébe bekapcsolódik. A gyermekkor kiskirályságától a kenyérkereső diák alázatosságáig a vallomás őszinteségével csendülnek ki e munkából mindazok az elemek, amelyek Szitnyai művészetének kicsirázatói voltak.

Majthényi György.

Lehel István: Jászai Mari utolsó szerepe. Budapest, 1930. Lehel István büszkén vallja magát Jászai Mari Eckermannjának. Kegyelettel és lelkiismeretes pontossággal igyekszik az utókor számára megmenteni ennek a nagy művésznőnek és elsőrangúan érdekes emberi egyéniségének nyilatkozatait, gondolkozását, szokásait. Az *Emlékiratok* közrebocsátása után, ime, pár hónappal ezelőtt jelent meg *Jászai Mari utolsó szerepe* című könyve, amelyre a magyar színészettörténet sokat fog még hivatkozni.

A nagy tragika betegségének és utolsó hónapjainak szívbemarkoló rajza után Jászai művészetének találó értékelését kapjuk, majd egy csómó jellemző anekdotászerű feljegyzést ennek a különös asszonynak nyilatkozatairól és társadalmi magatartásáról. De ezeknél is értékesebb része a kötetnek Jászai Mari életrajza. Filológiai szempontból különös érdekességet az ad neki, hogy Lehel István, az *Emlékiratok* kiadója, az önéletrírásnak téves adatait helyreigazítja s levelek és egykorú hírlapok alapján hitelesebb képét nyújtja ennek a művészi pályafutásnak, mint aminőt önmagáról Jászai nyújtott.

Lehel István egy-két adatához azonban mindenesetre hozzá kell szólni.

Igy pl. a Budai Népszínház híres kánkántánca nem 1867-ben szerepelt először színpadon, hanem négy évvel előbb. Kassai Vidor, a nagy tragika férje sem «elsősorban röhögtető arc-fintorgatásai miatt» volt a közönség kedvence, hanem emberábrázolásának élesvonalú rajza miatt. Olvassa csak el Lehel István Verő Györgynek a Népszínházról írt könyvét, alkalmassint másképen fog itélni a kis Kassairól. Az Elektra-vita ismertetése is némileg egyoldalú. Bármilyen hatalmas művészi teljesítmény volt is Jászai játéka ebben a szerepben, ma már — az idők távlatából — kissé tárgyilagosabban kellene a támadók kifogásait a történetírónak megítélnie.

Érdekes az a táblázatszerű összeállítás is, amit Lehel István a nagy művésznőnek nemzetiszínházi szerepeiről a kötet végén közöl. Egy-két hiba azonban ide is becsúszott. Legszembeötlőbb köztük az, hogy a *Nők az alkotmányban* c. politikai vígjáték szerzőjéül Tóth Kálmán helyett Nagy Ignác említettik. Az *amerikai párbaj* szerzője sem Balázs László, hanem Balázs Sándor. Az sem indokolt, hogy az *Egy királynő szerelme* című darab szerzőjének csak álnevét közli az író.

A könyv igazi értékelése fogyatékos lenne, ha nem esnék szó Lehel István könnyed, fordulatos és sokszor artistikus stílusáról. De éppen mivel ilyen biztos stilisztának mutatkozik, kár mondataiba a közbeszéd élesen rikitó szavait kevernie. Nem értjük, miért kell Jászai színpadi egyéniségét akkép jellemeznie, hogy a nagy művésznő «minden szerepében *ordítóan* Jászai Mari volt». Az is kellenél fesztelenebb stílusviselkedés, amikor Jászai egyik elhatározásának félreértőjét számárnak — csak így, egyszerűen *számárnak!* — nevezi. Landaunak Jászai Mari Elektrájáról írt dicsérő bírálatát is lehetett volna másképen jellemeznie, mint azzal a megállapítással, hogy a

német szerkesztő *ajuldozó* hangon ír a nagy művésznőről.

Ezek azonban csak apróbb kifogások a mű igazi értékével szemben. Úgy képzeljük, hogy kedves olvasmányja lesz ez a könyv nemcsak a magyar színészettörténettel foglalkozóknak, hanem mindazoknak is, akiket egy érdekes és mélylelkiségű emberi egyéniség érdekel.

Galamb Sándor.

Szabó Pál: Emberek. Regény. A Franklin-Társulat kiadása. — Barna Bertalan este rendbehozta a jószágot s aztán olvasni kezdte a Nagyváradot. «Ezt nem így kellett volna megírni. Talán emígy . . . Bertalan már akkor házasember volt.» Kitért a béke s a harminchetesek rohamaiban annyit vitézkedett káplár Barna már nem is gondolt arra az időre, mikor a táborig lapon Ádámnak nevezte magát, mert úgy látta, hogy nem igen marad körülötte élő ember a fronton. Nem gondolt már Török Erzsikére, a háború közben elpártolt, férjhezment menyasszonyára, akiért virtuskodva s igazán búsult jóideig. És — persze — sohasem gondolt a postamesterére, aki szép úriasszony volt, de akiért akkor sem gyöttrődött, amikor szakítottak. Élt szépen feleségével, a kisebbik Töröklánnyal, a szerető szívű, kedves Juliskával s élt a dolgainak. Az olvasásra, a könyvre, újságra már előbb rákapott. Most úgy érezte, hogy írni kellene «a

jövő miatt» a magyar faluról. Meg is írta első cikkét a nagyvárad lapnak.

Igy kezdhette Szabó Pál, a tehetséges parasztíró is : épebbet akart teremteni az erőtlen-erőltetett átlagregényeknél. Egyéniségét és íróiságát megemlégeztette abban, ahogy a parasztélet bensőbb, tudatosabb realitását, a «hétszerszép legény» parasztszerelmének regényességét, majd a háborúban emberül helytállt ösztönének természetességét is kifejezte. Még nem tudta stílusának és motívumainak jellegzetességét kiemelkedővé tenni, aminek részben tán az is oka, hogy regényírásra vállalkozott. A regény fejlődésének biztonságos ereje gyakran elvész, az epizódokban pedig a mellékalakok egy-egy jellemvonása sem hat igaznak, nemhogy egész jellemük megélevenednék. A katonának nem való kulcsáron s a köhögős postamesteren kívül jónéhány alak jelentéktelenedik el így, — parasztok : az öreg Vas Mihály meg Török molnár is.

«A felhőrongyok az udvarokon hálnak és hajnaltájt kószálni indulnak a szomszéd határba.» A bihari tájak és felhők ily képeiben, a megszemélyesítésben van itt költőiség, de valami hiányzik még abból az igazságból és tisztaságból, mely a népi megnyilatkozás jellemzője . . . Első könyv e regény s mindenesetre ígéret arra, hogy folytatása jelentősebb lesz.

László István.